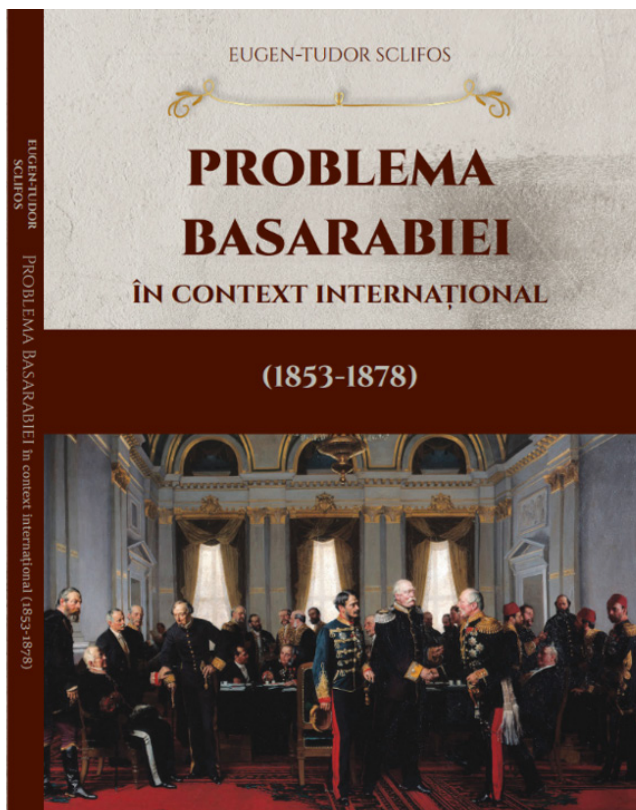

Prezentare de carte

DE LA CONGRESUL DE LA PARIS LA CONGRESUL DE LA BERLIN: DESTINUL DIPLOMATIC AL PROBLEMEI BASARABIEI (1853–1878)

Eugen-Tudor Sclifos, *Problema Basarabiei în context internațional (1853-1878)*,
Chișinău: Lexon Prim, 2025, 320 p. ISBN 978-9975-181-26-6

Monografia *Problema Basarabiei în context internațional (1853–1878)* semnată de doctorul în istorie Eugen-Tudor Sclifos se înscrie printre cele mai consistente și documentate contribuții recente la istoria diplomatică a spațiului românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Elaborată în cadrul unui program postdoctoral și continuând direcțiile inaugurate în volumul anterior dedicat relațiilor franco-ruse (Eugen-Tudor Sclifos, *Rusia și problema Basarabiei (1856-1857)*, București-Brăila, Editura Academiei Române, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2023, 293 p.), lucrarea oferă o analiză amplă, coerentă și profund argumentată asupra evoluției chestiunii basarabene între redeschiderea ei în timpul Războiului Crimeii și reanexarea sudului Basarabiei de către Imperiul Rus în urma Congresului de la Berlin.

Intervalul cronologic ales – 1853-1878 – nu este unul arbitrar, ci marchează un ciclu istoric coerent, în care problema Basarabiei evoluează de la obiect al negocierii diplomatice la monedă de schimb în cadrul reconfigurării echilibrului european. Autorul demonstrează că această chestiune nu a fost un episod

marginal al „problemei orientale”, ci un element structural al competiției dintre Marile Puteri pentru controlul gurilor Dunării și pentru limitarea influenței ruse în sud-estul Europei.

Primele capitole *Problema Basarabiei în timpul Războiului Crimeii și al Congresului de pace de la Paris (1853-1856)* (pp.15-43) și *Apariția și evoluția problemei Bolgradului în context internațional (mai 1856 - ianuarie 1857)* (pp. 44-83) analizează redeschiderea problemei basarabene în contextul războiului Crimeii și al negocierilor care au condus la Congresul de pace de la Paris. Autorul evidențiază rolul emigrației române în sensibilizarea opiniei publice occidentale și în formularea revendicării restituirii integrale a teritoriului dintre Prut și Nistru. Totuși, rezultatul diplomatic a fost unul limitat: retrocedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei. Analiza „culiselor” congresului constituie unul dintre punctele forte ale lucrării. Pe baza cercetării surselor editate și inedite, autorul reconstituie divergențele dintre Franța, Marea Britanie și Austria, precum și strategia Rusiei de a minimaliza pierderea teritorială. Prin acest demers istoric Eugen-Tudor Sclifos reușește să contureze imaginea unei diplomații europene marcate de compromisuri, calcule strategice și echilibre fragile. Un aport semnificativ al volumului îl reprezintă tratarea detaliată a „problemei Bolgradului” (pp.74-79), episod adesea marginalizat în istoriografie. Disputa asupra delimitării frontierei, gestionată de *Comisia europeană de delimitare a frontierei basarabene*, instituită după tratat, relevă complexitatea procesului de demarcație și impactul intereselor geopolitice asupra deciziilor tehnice. Autorul demonstrează că această chestiune locală a devenit un simbol al confruntării dintre viziunea britanică, favorabilă limitării drastice a Rusiei, și disponibilitatea franceză pentru compro-

mis. Implicarea directă a lui Napoleon al III-lea în soluționarea diferendului confirmă caracterul politic al unei probleme aparent tehnice.

Partea centrală a lucrării, consacrată abordării problemei *Tentative ale Rusiei de reanexare a sudului Basarabiei (1857–1876)* (pp.119-152), urmărește cu consecvență și rigoare evoluția demersurilor diplomatice ruse orientate spre revizuirea clauzelor impuse prin Tratatul de la Paris (1856). Autorul demonstrează că politica externă a Imperiului Rus în această perioadă nu a fost marcată de improvizație sau reacții conjuncturale, ci de o strategie coerentă, graduală și perseverentă, menită să anuleze pierderile teritoriale și simbolice suferite după Războiul Crimeii (1856-1857). De la apropierea franco-rusă din anii '60 ai secolului al XIX-lea, la exploatarea revoltei coloniștilor bulgari din sudul Basarabiei, de la „incidentul” de la Coștangalia (pp.133-144) la momentul decisiv al abolirii neutralizării Mării Negre în 1871, analiza evidențiază caracterul persistent și strategic al acțiunilor rusești. În mod particular, episodul legat de denunțarea unilaterală a regimului de neutralizare a Mării Negre este plasat în contextul transformărilor sistemului european de putere după războiul franco-prusac, fiind interpretat ca un moment de cotitură care a creat premise favorabile reluării revendicărilor teritoriale asupra sudului Basarabiei. Un loc aparte îl ocupă examinarea întrevederilor dintre Imperiul Rus și Austro-Ungaria de la Reichstadt (1876) (pp.145-151) și întvederea ruso-română de la Livadia (1876) (pp.152-154), analizate în cheia marilor aranjamente imperiale. Autorul scoate în evidență logica tranzacțională a diplomației secolului al XIX-lea, în care echilibrul dintre marile imperii prevala asupra drepturilor și intereselor statelor mici. În acest context, chestiunea Basarabiei apare nu ca un dosar izolat, ci ca parte integrantă a „problemei orientale”, subsumată reconfigurărilor geopolitice din Europa de Sud-Est. Prin această interpretare, lucrarea relevă faptul că reanexarea sudului Basarabiei în 1878 nu a reprezentat un act improvizat, determinat exclusiv de conjunctura războiului ruso-turc, ci rezultatul unui proces diplomatic îndelung pregătit. Problema Basarabiei se conturează astfel ca un element structural al politicii externe ruse în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, integrată într-un sistem mai larg de alianțe, negocieri și compromisuri imperiale.

Ultimele capitole ale lucrării sunt consacrate relațiilor româno-ruse din timpul războiului ruso-româno-turc (1877-1878) și negocierilor politico-diplomatice care au precedat și însoțit Congresul de la Berlin, reunite sub titlul sugestiv *Problema Basarabiei în timpul războiului ruso-turc și a Congresului de pace de la Berlin (1877–1878)* (pp.155-194). Autorul demonstrează, printr-o analiză atentă a corespondenței diplomatice și a documentelor de arhivă, caracterul profund asimetric al alianței româno-ruse. Deși România a participat activ la efortul militar și a contribuit decisiv la obținerea victoriei împotriva Imperiului Otoman, poziția sa în raport cu Imperiul Rus a fost una vulnerabilă, lipsită de garanții ferme privind respectarea integrității teritoriale. Demersurile ruse de reanexare a sudului Basarabiei nu au reprezentat o reacție spontană la evoluțiile militare, ci au fost pregătite diplomatic anterior încheierii conflictului, în cadrul unor înțelegeri discrete între Marile Puteri. Analiza negocierilor preliminare și a tratatelor ulterioare, realizate în studiu monografic, relevă faptul că, în cadrul forumului berlinez, delegației române i s-a permis doar expunerea punctului de vedere, fără a avea un rol real în procesul decizional. Hotărârea privind reanexarea sudului Basarabiei de către Rusia fusese deja conturată în logica marilor compromisuri europene, dominate de principiul echilibrului de putere și de necesitatea reconfigurării raporturilor geopolitice în sud-estul continentului. În acest context, România pierde sudul Basarabiei, dar primește Dobrogea, Delta Dunării și insula Șerpilor, drept compensație teritorială – o soluție care reflectă mecanismele tranzacționale ale diplomației secolului al XIX-lea. Autorul subliniază că această „compensație” nu poate fi înțeleasă în afara cadrului mai larg al politicii Marilor Puteri, pentru care interesele statelor mici erau adesea subordonate strategiilor imperiale. Problema Basarabiei apare astfel ca un episod emblematic al relațiilor internaționale moderne, ilustrând tensiunea dintre afirmarea suveranității naționale și realitățile sistemului european de alianțe și echilibre.

O contribuție metodologică notabilă a lucrării rezidă în integrarea sistematică a presei europene în analiza problematicii basarabene, în special în capitolele *Problema Basarabiei în presa vremii (1856–1857)* (pp. 84-112) și *Problema Basarabiei în presa vremii (1878)* (pp.195-227). Autorul valorifică un corpus divers de publicații franceze, britanice, belgiene și elvețiene, pe care le supune unei analize critice riguroase, depășind simpla utilizare a acestora ca surse ilustrative sau complementare documentelor diplomatice. Presa este tratată

nu doar ca un izvor documentar auxiliar, ci ca un veritabil actor al opiniei publice internaționale, parte integrantă a mecanismelor de formare și circulație a discursului politic european. Demersul evidențiază modul în care dezbaterile mediatice reflectau tensiunile și interesele geopolitice ale Marilor Puteri, dar și felul în care acestea puteau influența climatul diplomatic și poziționările oficiale ale guvernelor. Prin cele analizate, autorul conturează o relație dinamică între spațiul mediativ și cel politico-diplomatic, în care informația, interpretarea și propaganda contribuiau la configurarea percepțiilor asupra „problemei Basarabiei”. Prin această abordare interdisciplinară, situată la intersecția istoriei diplomatice cu istoria presei și a opiniei publice, istoricul Eugen-Tudor Sclifos lărgeste substanțial perspectiva de analiză și plasează chestiunea Basarabiei în contextul mai amplu al dezbaterilor europene ale epocii. Lucrarea depășește astfel cadrul strict al negocierilor oficiale, relevând dimensiunea transnațională a problemei și mecanismele prin care aceasta a fost mediatizată, interpretată și instrumentalizată în spațiul public occidental.

Totodată, integrarea, la finalul studiului monografic, a celor 25 de documente inedite (pp.230-298) depistate de autor în arhivele din București, Paris și Nantes, Londra și Viena conferă lucrării o valoare documentară excepțională și o solidă fundamentare științifică. Provenind din fonduri diplomatice și administrative de prim rang, aceste surse acoperă în special anii 1856-1857 – moment crucial pentru redefinirea statutului sudului Basarabiei după Congresul de pace de la Paris. Documentele includ, între altele, depeșa lui Mihail Gorceakov, ambasadorul Rusiei la Viena, adresată lui A. Budberg, ambasadorul Rusiei la Berlin, referitoare la „rectificarea frontierei în Basarabia”, poziția cabinetului de la Londra față de chestiunea basarabeană, precum și instrucțiunile transmise de Imperiul Otoman comisarilor săi din cadrul Comisiei europene de delimitare a frontierei Basarabiei etc. Aceste surse arhivistice ilustrează complexitatea negocierilor diplomatice și caracterul profund internațional al problemei, demonstrând că statutul Basarabiei era rezultatul unui echilibru fragil între interesele Marilor Puteri. Totodată, selecția documentară urmărește evoluția în timp a chestiunii basarabene, depășind momentul imediat post-crimeean. Astfel, sunt valorificate un extras din raportul confidențial al ministrului de externe francez către ambasadorii Franței la Conferința de la Constantinopol privind posibilitatea reanexării sudului Basarabiei de către Imperiul Rus, precum și însemnările lui D.A. Sturdza referitoare la convorbirile lui I.C. Brătianu cu țarul la Livadia și la demersurile acestuia pe lângă împăratul Alexandru al II-lea în problema Basarabiei. Plasarea în circuitul științific a acestor documente este de o importanță majoră. În primul rând, ele completează și nuanțează tabloul diplomatic al perioadei 1856-1878, oferind acces direct la discursul și strategiile actorilor implicați. În al doilea rând, contribuie la depășirea interpretărilor exclusiv naționale, integrând problema basarabeană într-un cadru european și imperial mai larg. În fine, publicarea lor consolidează baza documentară a cercetărilor viitoare, oferind istoricilor instrumente esențiale pentru reconstituirea mecanismelor prin care sudul Basarabiei a devenit, succesiv, obiect al retrocedării și al reanexării. Prin această anexă documentară consistentă, monografia nu se limitează la interpretare, ci oferă comunității academice un corpus de surse primare de mare relevanță, sporind valoarea științifică și durabilitatea contribuției sale în istoriografia contemporană a spațiului românesc și a diplomației europene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Monografia evidențiază contribuții substanțiale pentru istoriografia românească și pentru studiul relațiilor internaționale din secolul al XIX-lea. În primul rând, autorul integrează problema basarabeană într-o analiză coerentă a sistemului european de putere, depășind perspectiva strict națională și demonstrând caracterul său structural în arhitectura echilibrului continental. În al doilea rând, clarifică, pe baza unei documentații consistente, disputa privind Bolgradul, aducând precizări necesare asupra negocierilor și intereselor implicate. Totodată, sunt evidențiate continuitatea și consecvența demersurilor diplomatice ruse orientate spre reanexare, precum și relația dintre diplomația oficială și discursul mediativ occidental, analizate într-o manieră integrată.

Studiul monografic *Problema Basarabiei în context internațional (1853–1878)* se impune astfel ca o contribuție majoră la istoria modernă a spațiului românesc și la înțelegerea mecanismelor diplomației europene din epoca post-crimeeană. Autorul demonstrează convingător că pierderea sudului Basarabiei în 1878 nu a fost un simplu accident diplomatic, ci rezultatul unui proces gradual, configurat în timp, în care interesele Marilor Puteri au prevalat asupra principiilor de drept internațional și asupra revendicărilor legitime ale României. Reanexarea este interpretată ca expresia unei strategii ruse perseverente, desfășurate pe fundalul reconfigurărilor succesive ale alianțelor europene.

Prin rigoarea documentară, coerența argumentației și plasarea temei într-un cadru comparativ european, lucrarea semnată de istoricul Eugen-Tudor Scrifos se afirmă drept o referință esențială pentru cercetătorii istoriei moderne, ai relațiilor internaționale și ai chestiunii orientale. Monografia nu doar completează un segment insuficient explorat al istoriografiei, ci propune o interpretare echilibrată și matură, fundamentată pe surse variate și pe o metodologie solidă, contribuind la integrarea problematicii basarabene în circuitul științific european.

Cristina GHERASIM,
doctor, conferențiar universitar, cercetător științific coordonator,
Universitatea de Stat din Moldova